

Muhamed Arnaut

IKAVSKI POETSKI MANIR

Pojava knjige Refleksi jata u bosanskom alhamijado pjesništvu, sa pod naslovom Ikavski poetski manir, autora Alena Kalajdzije, u izdanju Instituta za jezik (Sarajevo, 2013), značajan je doprinos poznavanju i otkrivanju mnogih nepoznanica u bosnistici, formiranju književnojezičke koine i utvrđivanju predstandardnih idioma, naročito iz pojedinih dijahronijskih perioda razvoja bosanskog jezika, o kojima imamo doista maglovitu lingvističku sliku.

Alhamijado književnost je prepoznaljiv kulturni i književnojezički identitet u Bosni. To je bosanska umjetničko-književna produkcija pisana prilagođenim arapskim pismom. Bila je najrašireniji oblik stvaralaštva u Bosni nekoliko stoljeća (16-20). Pjesnički dometi ove književnosti su dalekosežni i autentični bosanski. Pjesnici su tematski prevazilazili religijske okvire, nisu se ugledali u neke druge poetske modele, i tako su proizveli posebne poetske vrste kao što su ilahije i arzulahi, ljubavne pjesme, lascivne, historijske, didaktičke, legende, mevludi, višejezične stihovane forme. Sve ove poetske forme očito čine jednu bosansku autentičnu književnost koja je prevazišla osnovne vjerske potrebe, nije samo islamska vjerska književnost, kao što su u Bosni bile franjevačka književnost i bosanskih pravoslavaca, koje su bile isključivo za vjerske potrebe.

O navedenoj bosanskoj alhamijado književnosti malo znamo, a ono što je dosad znano spoznaje su i proučavanja književnih historičara. Jezičke osobine alhamijado književnih tvorevina dosad je malo ko studioznije i sistematski proučavao. Pristup lingvističkom i sociolingvističkom fenomenu traži akribične i elokvente istraživače interdisciplinarnog kova, istovremeno i slavistu i orijentalistu. Jedan takav profil naučnika je u našoj sredini, to je profesor Alen Kalajdzija, koji se smjelo upustio u istraživanje jezika poetskog korpusa ove književnosti. Istražio je krucijalno jezičko pitanje u alhamijado tekstovima i prezentira nam rezultate u knjizi koja je

pred nama *Refleksi jata u bosanskom alhamijado pjesništvu*, sa podnaslovom *Ikavski poetski manir*. Priručnik vrijedan svekolike pažnje. Sistematskom analizom i posebnim metodološkim konceptom pristupio je istraživanju ovog zanimljivog i za dijahroniju nezaobilaznog jezičkog resursa. Osvijetlio nam je terminološku vrijednost pojma alhamijado književnosti i dosadašnja proučavanja, sa obilatom literaturom, s jedne strane, a, s druge strane, prezentira nam osobine grafijskog sistema jezika kojim je pisana poezija, te otkriva nam reflekske starog slavenskog fonema jata. Refleksi toga glasa dati su u sistematskom pregledu prema autorskoj pripadnosti i hronologiji. Analizirani materijal je pokazao da u vezi sa zamjenom jata postoji dominacija ikavske zamjene jata, što je autoru otvorilo put zaključku da je posmatrana četiri vijeka alhamijado pjesništva stvorilo dominantan ikavski manir u poetskom izrazu, koji je znatno iznad blagih i neujednačenih pojavnosti mješovitih ikavsko-ijekavskih oblika zamjene jata.

Po mišljenju autora, ikavski manir ostavio je dubok trag u naslijeđu ove alhamijado književnosti u Bosni i Hercegovini. Ikavizmi su dominantni sve do kraja devetnaestoga stoljeća, mada ima i pojave mješovite zamjene jata u književnim tvorevinama. Ikavski način pisanja staroga glasa jat imao je svoje utemeljenje u govornoj dijalekatskoj bazi na širem prostoru starijega zapadnoštokavskog narječja. To potvrđuje niz činjenica. Ikavska forma je bila zastupljena u životu, bila je u praktičnoj govornoj upotrebi. Tradicija pisanja jata na ovaj način imala je svoje korijene u srednjovjekovnoj bosanskoj pismenosti. Ikavizmi se pojavljuju kao poetizmi u alhamijado pjesništvu, kao što su prisutni i u bosanskoj usmenoj tradiciji, lirici i baladi, te u tradiciji bosanske franjevačke književnosti (*lip, grih, vira, bižati* i slično). Poetski ikavizmi su prisutni i kod pjesnika šireg okruženja, što potvrđuje njegovu izuzetnu rasprostranjenost. U samom hronološkom razvoju refleksa jata uočljiva je postojanost i nadmoć ikavizama.

Lingvističko istraživanje alhamijado književnosti sa akcentom na reflekske jata u bosanskom alhamijado pjesništvu pokazalo je da je u ovom književnom korpusu evidentan proces formiranja književnojezičke koine. Naime, ova književnost ima elemente posebnog prestandardnog idioma: služi određenoj grupaciji u vlastitoj književnoj produkciji, zasnovana je na jezičkom izrazu koji može razumjeti grupacija kojoj je namijenjen, odnosno pisan

je na razumljivu jeziku koji nivelira pojedine dijalekatske i govorne razlike, ograničena je teritorijalno i dijalekatski, u njoj postoji određena praksa i ispisana je na prepoznatljivu grafijskom sistemu – naglašava autor studije.

Značaj jezičkog proučavanja alhamijado književnosti su mnogostruke. Prvo. Jezičke osobine ove književnosti su poseban rukavac predstandarda bosanskog jezika. Drugo. Rezultati istraživanja su nemjerljiv doprinos za historijske discipline – historijsku gramatiku, historijsku dijalektologiju, historiju literarnog jezika, historiju standardnog jezika. Treće. Rezultati prate razvoj predstandardnih idioma bosanskog jezika. Četvrto. Jezik ove književnosti potvrđuje bosansku jezičku tradiciju iz srednjovjekovnog perioda. Peto. Jezik alhamijado književnosti je bio jedan od baznih elemenata zajedničkog standarda na štokavskom području.

Autor je ostvario krupan iskorak. Hrabro, kao istinski naučnik, lingvista bosnista, postavio je jasan zadatak, istražio i došao do rezultata koji se prezentiraju u navedenoj knjizi. Knjiga je korisna i potrebna ne samo stručnjacima u prosvjeti nego i svima onim znatiželjnim da dođu do spoznaje šta su to naši preci, Bosanci i Bosanke, proteklih vijekova stvarali i ostavili nam u amanet umjetničke tvorevine koje svjedoče bosanski kulturni i jezički identitet. Ikavski jezički manir – sintagma, koja tako poetično i romantično zvuči, bila je stoljećima prepoznatljiv bosanski izraz koji je ustuknuo pred nadolazećom standardizacijom 20. stoljeća na štokavskom području. Ako je nema u standardu, ne dozvolimo da je potisnemo iz sjećanja i naših korijena.